

Štěpán Čábelka: A co nechat promluvit data?

24 ac24.cz/blog/stepan-cabelka-a-co-nechat-promluvit-data

By Redakce

11. 4. 2023

Jak ukázal poprask kolem výroku Jany Zwyrtkové Hamplové o oddělených třídách pro romské děti, vzdělávání je výbušné téma.

Jenže je to zároveň téma příliš důležité a příliš komplikované, než abychom o něm rozhodovali pod vlivem emocí nebo zjednodušujících ideologií. Řešením by mohla být politika založená na datech.

Minulý týden se senátorka Jana Zwyrtková Hamplová v projevu o lidských právech dotkla citlivého tématu samostatných tříd pro romské děti. A nastal mediální lynč: média se předháněla v tom, kdo paní senátorku více setře, politici zase v tom, kdo se vůči takto „flagrantnímu rasismu“ více vymezí (zřejmě aby ani náhodou nemohl být podezříván z podobně znepokojivých myšlenek). Ohradilo se i sdružení Romea. V mediální vřavě už zaniklo to, že se paní senátorka

následně s představiteli Romů sešla, aby celou záležitost urovnala a své zkratkovité vyjádření uvedla na pravou míru. Což je v takto vypjaté situaci nutno hodnotit jako odvážný a zralý krok.

Ale proč o tom píšu. Vzdělávání považuji za velmi důležité téma a bych byl moc rád, kdybychom o něm dokázali vést kultivovanější a více racionální diskusi, než jaké jsme byli svědky. Nikdo z nás, pochopitelně, nechce návrat apartheidu. Nemám nejmenší pochyby, že ani paní senátorka ne. Ale musíme si uvědomit, že obecná otázka speciálních tříd — pro děti jakkoliv znevýhodněné nebo naopak nadprůměrně nadané, romské i neromské — je stejně tak komplikovaná, jako důležitá. Proto je nanejvýš potřebné, abychom k ní přistupovali nepředpojatě a bez ideologických nánosů. Protože to, jestli a jak ji vyřešíme — anebo jestli se ji vůbec odvážíme položit na stůl — může rozhodovat o našich dětech a tím pádem naší budoucnosti.

Nejsem na vzdělávání odborník, a tak se zdržím konkrétních závěrů a doporučení. Namísto toho zkusím načrtnout pár bodů, o nichž si myslím, že by v diskusi na toto téma neměly chybět. A pak nastíním možnost, jak se přiblížit objektivně nejlepšímu řešení.

Asi není potřeba zdůrazňovat, že na vzdělávání sakra záleží. Jenže tahle věta je tak ohrané klišé, že je dobré si připomenout proč. Mění se nám totiž globální kontext. Ty tam jsou ty doby, kdy měl Západ tak obrovský vědecký a technologický náskok, že si mohl dovolit spát na vavřínech a vzdělávání buď neřešit nebo s ním různě hazardovat. V Japonsku se děti učí mnoho hodin denně stylem, který by nikdo ze Západu dlouho nevydržel; čínské vysoké školy chrlí ročně 15x více vědců a techniků, než USA; v Indii rostou nové vysoké školy jako houby po dešti a Čína už před několika lety předstihla USA v počtu patentů a ochranných známek. V oblasti umělé inteligence — což je jedno z nejdůležitějších hřišť, na kterých se dnes hraje — Čína už v r. 2018 minimálně srovnala krok. Dnes je pravděpodobně v některých AI disciplínách globálním lídrem (např. TikTok má zřejmě nejlepší doporučující algoritmy na světě). Jinými slovy, Západ svou soutěž

s Východem postupně prohrává, zejména na poli tvrdých a aplikovaných věd. Zatím mi ale přijde, že stále strkáme hlavu do písku a žijeme z historické podstaty. Houstone, máme problém, a ne malý ...bylo by konečně dobré si otevřeně přiznat.

Dále je potřeba vyhodnotit, zdali různé inovace, které se v posledních několika desetiletích zejména v anglosaských zemích do vzdělávacích systémů zavedly, přinesly své ovoce. Protože jinak bychom mohli mít tendenci zbytečně opakovat chyby druhých. Z mého úhlu pohledu o negativním dopadu těchto inovací není sporu. U nás se o tom moc nepíše, ale západní univerzity se změnilly natolik, že lze bez přehánění mluvit o jejich kolapsu. Nejen že počet různých administrátorů – kteří univerzitu fakticky řídí, zabývají se otázkami diverzity a rovnosti, ale přitom neučí – už místy převýšil počet profesorů a studentů dohromady (!), což studium výrazně prodražilo. Ale univerzity se z míst, kde kvetla svobodná diskuse a tříbily se názory, změnilly na místa, kde jsou zakazovány přednášky čelních pravcových intelektuálů, aby se náhodou někoho nedotkli; kde se přestává vyučovat historie a umění, protože jsou moc „bílé“; kde se matematika nahrazuje kritickou rasovou teorií a dějiny LGBT, a kde se věnuje více péče vytváření „bezpečného prostoru“ (safe space), než vlastnímu vzdělávání. To vše, aby se tam generace „sněhových vloček“ cítila jako v bavlnce. Yeonmi Park, utečenkyně ze Severní Koreje, které byl udělen azyl v USA, otevřeně mluví o tom, že by dnes své děti na amerických školách nenechala studovat, protože tam panuje totalita srovnatelná s její domovinou. Asi trochu přehání, ale stejně. Navíc se kvůli povinným kvótám na barevné studenty u přijímaček na vejšku zrušily SAT testy, jelikož jimi procházelo příliš málo černochů a Latinos a příliš mnoho Asiatů. Ve výsledku tím klesla úroveň Ivy League univerzit (Yale, Harvard, Princeton apod.) natolik, že jejich absolventi už mají problém najít práci, protože na pracovním trhu se rozkřiklo, že z těchto univerzit dnes vychází horší „materiál“, než z dříve druhořadých univerzit, kde se rasa tolik neřeší. Navíc se ukázalo, že ani pro barevné studenty nejsou povinné kvóty žádná velká výhra, protože když studujete na škole nad své

reálné možnosti, jste setrvali mezi nejhoršími ve třídě, což vám na spokojenosti moc nepřidá. A aby toho nebylo málo, Asiaté se začali bouřit, že teď jsou pro změnu diskriminováni oni.

Je proto obtížné uniknout závěru, že čím více se do vzdělávání promítají různé naivní (byť dobře míněné) představy o všeobecné rovnosti bez ohledu na skutečné schopnosti, tím více utrpí celková úroveň výuky. A tím více dalších problémů to přinese. Ostatně podobné závěry je slyšet i z úst našich učitelů, kteří mají tu odvalu se vyjádřit k před několika lety zavedené inkluzi.

Proč tyto rovnostářské nápady selhávají? Protože lidé prostě mají ke studiu dramaticky různé předpoklady. To nemá nic společného ani s jejich lidskou hodnotou, ani s jejich rovností před zákonem. IQ prostě je—chtělo by se říci bohužel—rozděleno velmi nerovnoměrně, stejně jako jakýkoliv jiný talent. A právě IQ má pro studium, jakožto i pro celkový úspěch v životě, rozhodující důležitost. Zájemce o tuto problematiku odkazují na velmi pečlivě zpracovanou, i když lehce kontroverzní, knihu The Bell Curve (Zvonová křivka) respektovaného amerického sociologa Charlese Murraye.

V knize se například diskutuje přetrvávající polemika o tom, nakolik je např. nižší průměrné IQ Afroameričanů ve srovnání s jejich bílými protějšky důsledkem dlouhodobé systémové diskriminace. V USA, jak si zajisté umíte představit, jde o velmi politicky velmi nabitě téma. Pečlivé studie se zdají ukazovat, že IQ je do takové míry dědičné, že i ty nejambicióznější rozvojové programy zacílené na barevné děti (které byly jak velmi nákladné, tak učitelsky mimořádně náročné) jim pomohly jen přechodně. Jejich IQ se s ohromným úsilím navýšilo o několik bodů, avšak tento zisk se během pár let následného studia opět vytratil.

Ale ať je to s dědičností IQ a jeho vztahem k rase jakkoliv, otázce, jak nejlépe vzdělávat třídu tvořenou dětmi s výrazně odlišnými studijními předpoklady, prostě není možné uniknout. Základní dilema je jasné: buď se přizpůsobíte těm nejpomalejším a ti nejlepší

se unudí k smrti, naučí se flákat a jejich talent se nerozvine. Nebo se budete věnovat těm nejlepším a zbytek třídy, který nestíhá, vám bude tancovat po hlavě. Je nanejvýš nešťastné řešit toto dilema za pomoci nějaké zjednodušující ideologie. Když se příliš zamilujeme do předpokladu, že všechny děti jsou stejné a musí mít stejné podmínky, obětujeme ty nejlepší. Což je nejenom tragicky nefér vůči nim samotným, ale má to zhoubné důsledky pro společnost jako celek. Obávám se totiž, že v mezinárodní soutěži záleží spíše na tom, jak dobří jsou ti nejlepší z nás, než na tom, kolik dětí s odřenýma ušima odmaturovalo.

Také je třeba si uvědomit, že specializované třídy nebo dokonce třídy segregované nejsou překonaný středověký relikv. Považujeme za normální, že existují školy zaměřené na matematiku a školy zaměřené na jazyky. To je únosné, protože to nevytváří žádnou segregaci podél rasových nebo genderových linií. Ale i na současném progresivistickém západě stále existují elitní střední školy výlučně pro bohaté bílé chlapce, či dívky. Tyto školy nejsou veřejné a při přijetí na ně hraje velkou roli původ—bez dobrého rodokmenu se na ně prostě nedostanete (pozn: formálně vzato na nich existují i stipendia pro nadané studenty z nižších sociálních vrstev; otázka je, jak moc jsou v praxi využívána). Nelze se proto ubránit dojmu, že zatímco většinová západní společnost je sycena idejemi o všeobecné rovnosti, elity se potichu drží léty ověřených tradic. Že by na těch tradicích něco bylo?.

Mohlo by se zdát, že spěju nenápadně k závěru, že oddělené třídy pro romské děti jsou dobrý nápad. O to mi ale vůbec nejde. Nejen, že na to jako člověk mimo obor nemám názor, ale i kdybych ho měl, byl by — jak vysvětlím dále — v nejlepším slova smyslu bezcenný. Jde mi o něco úplně jiného. Jde mi o to, že ideologicky motivované hrátky se vzděláním našich dětí jsou příliš rizikové. Namísto toho bychom měli k celé problematice vzdělávání přistupovat bez emocí, ve stylu politiky založené na datech (data-driven policy).

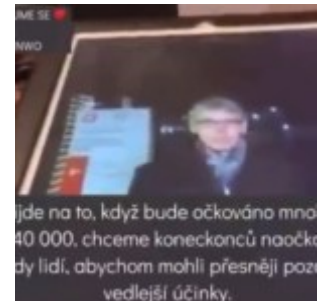
Co tím myslím? Dlouhou dobu jsem pracoval v marketingu, v oddělení, kde se připravovaly emailové a dopisní kampaně pro zákazníky. Často jsme zkoušeli tipovat, jak která kampaň dopadne, jakou bude mít procentuální úspěšnost. Nebo která varianta prodejního dopisu bude nejúspěšnější. Poměrně rychle jsme ale zjistili, že to je nadlidský úkol. Nikdo, ani ti nejlepší marketéři neměl intuici vybroušenou natolik, aby to dokázal spolehlivě odhadnout. Ale názor na to s oblibou vyslovoval každý. V praxi se tak stávalo, že do přípravy kampaně kecalo mnoho různých lidí, kteří prosazovali navzájem neslučitelné návrhy. Diskuse nebraly konce. Spory se nakonec musely řešit A/B testováním. Prostě se vybraly dva nejperspektivnější návrhy a ty se poslaly dvěma různým stejně velkým, náhodně vybraným skupinám zákazníků v rámci tzv. pilotu. Ty skupiny byly dost malé na to, aby se neplýtvalo zbytečně penězi, ale dost velké na to, aby závěry z nich odvozené byly relevantní. Pilot se vyhodnotil, vybrala se nejlepší varianta a ta se pak poslala všem zbylým zákazníkům.

A/B testování je jediný mně známý způsob, jak rozhodnout v komplexních otázkách, kde se lidé nemohou shodnout a kde je mimořádně obtížné odhadnout výsledek. Domnívám se, že zavedení A/B testování do politiky by bylo svého druhu revolucí. Není zřejmé, jestli je lepší děti se speciálními potřebami vyučovat zvlášť nebo naopak dohromady s jejich nadanými spolužáky? Nechme rozhodnout realitu samotnou. Vezměme dvě srovnatelné základní školy ve stejném regionu, otestujme žáky, pokud jde o jejich studijní předpoklady a znalosti, a nasadíme v každé z nich jiný vzdělávací model. Výsledky průběžně vyhodnocujeme. Po roce (nebo po deseti letech...) si řekněme, co vyznívá jako lepší nápad a ten pak promítneme do vzdělávací legislativy.

Jasně, v praxi se by se muselo dořešit mnoho detailů. Ale tahle základní myšlenka by podle mě posunula politiku o míle kupředu (ve vzdělání, i jinde). Velké firmy už dávno přišly na to, že u složitých

problémů jsou individuální lidské názory bezcenné, a proto vše pečlivě A/B testují a nechávají promlouvat data. Možná je na čase, aby se to naučil i stát.

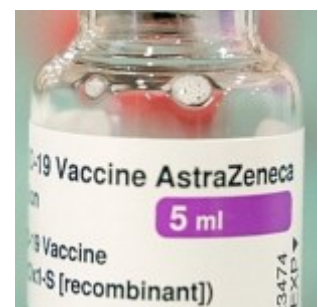
Štěpán Čábleka

Muž zveřejnil důkaz o cíli očkovat miliardy lidí, za účelem studia vedlejších účinků

Alarmující znění a důsledky pro nás všechny. Unikla smlouva, kterou Pfizer podepisuje se státy.

Ve vakcínách AstraZeneca se našlo množství věcí, které tam nemají být